

Q. F. F. Q. S.
DISSERTATIONIS

DE

REGIMINE

ET

CONSTITUTIONE

REIPUBLICÆ LITTERARIÆ

PARTIS SECUNDÆ

PARTICULA POSTERIOR,

Quam,

Suffrag. Ampl. FAC. PHIL. Reg. Acad. Aboëns.

Publico examini subjiciunt

GABRIEL TIDGREN

&

CAROLUS CARP,

Ostrobotniensis,

In Aud. Maj. die XXVII Novembr. Anni MDCCLXXVI,

H. A. M. C.

A B O Æ

Typis JOHANNIS CHRISTOPH. FRENCKELL,

Reg. Acad. Typog.

§. VII.

Quam in priore partis hujus particula exorsi sumus, telam pertexuris examinanda nobis occurrit Quæstio, & per se gravis, & dissidentibus hominum judiciis vexata; *an videlicet, orta veri cum utili & honesto pugna, errores salutares extirpari & veritates noxias patefieri par sit?* Ipsam Religionem disquisitioni huic non subjacere ex antea dictis efficitur. Accedit quod, quamvis non negetur, interdum quoque Superstitiones id habere, ut civilem & temporariam commovent felicitatem, animos, quos incesserint, partim fiducia rerum gerendarum implendo, partim mansuetos formidine Divum legibus ac moderamini magistratuum subjiciendo (*g*); sola tamen veritas genuinam pietatem, teste Apostolo ad omnia utilem, gignere possit (*b*). Neque sermo nobis nunc est de falsis persuasionibus, quæ cum unos homines ordinesque juvent, plurimis fraudi sunt & detrimento, vel quibus nituntur qui aliis lædendis sua quærunt compendia. Quocirca nec excusatam volumus indignam & parasiticam eorum prudentiam, qui præjudiciis vulgo receptis ideo assentantur, ut populo hominibusve potentioribus placeant & rem suam faciant (*i*), vel saltem parcunt & tacendo subscribunt, ne molestiis & fastidiis, quæ opinionibus regnantibus opponere se ausos manere solent, adhaerescant. Veritatis ad gratiam ineundam comparatæ professio in vilissimi cujusque sita est facultate; at cujus prolata mercede erunt odia & jacturæ, illam, si de cetero publicæ rei utilis & dignitati humanæ consentanea fuerit, propalam suscipere, id vero, qui ut rerum scientia, ita a-

ni-

nimi magnitudine ceteris præire & posterum sempiternumque tempus præcipue spectare debent, quos cum *Juvenale* oportet,

libera posse

Verba animi proferre & vitam impendere vero,

germanos litterarum atque sapientiæ alumnos & decet & indicat. Ubi enim ab iis, quos maximos habere debuerat assertores & vindices, destituitur recta rerum ratio, ibi, ceu ipsa ægrotante medicina, de remedio mali tantum non est desperandum. At hoc tamen non excludit debitam in promulgandis novis doctrinis circumspeditionem, ab inconsulto zelo & turpi ignavia æque distantem, & hoc magis necessariam, quo a sensibus popularibus longius abluferint dicenda, sine illa vix ac ne vix quidem audientiam sibi factura, quam sæpe, ejusdem licet commendatione usa, non solent apud multitudinem impetrare. His in antecessum sepositis, de ejusmodi quæritur erroribus & ignorationibus, quæ vel toti generi humano (*l*), vel dumtaxat uni alicui reipublicæ, in quibus de jure aliarum perfecto nihil detrahitur, plus emolumenti, quam veritates & notitiæ contra positæ attulerint; atque heic in negantem non concedere sententiã non possumus (*m*). Non enim ad intrinsecas solum veri & falsi, sed ad extrinsecas quoque rerum in vita communi consequentiæ regulas animum advertendi necessitatem felicitatis publicæ ratio, supremæ proxima & conjunctissima lex, Eruditis imponit. Adeo ut, existente inter veritatem & utilitatem humanam collisione, illius studium, quemadmodum commiserationis & grati animi, huic cedere & posthaberi debeat, prout & supra circa fines Status litterarii innuimus. Finge v. g. probari posse tutius esse Imperantibus metui quam diligi, ut perhibebat Florenti-

nus ille technarum politicarum Architectus, huic tamen assertioni, quippe securitati humanæ contrariæ, evincendæ haudquaquam licita adjungetur opera. Fac de virtute, ingenio & potentia Principis tui amplior quam verior obstet opinio, quominus bello iniquo ipsum opprimant vicini; num tu putas æquum tibi esse hujus falsitatem ostendere? Unde etiam ex duabus Historiæ legibus, nihil falsi dicere, tum nihil veri non dicere, licet in rebus cognitis, posteriorem perinde observari nec posse, nec debere, ac priorem, judicavit magni Vir nominis (n). An autem & quousque conivendum sit in errore Theologico, fundamentum fidei intemeratum relinquente, qui paci in civitate conservandæ, vel faciliori doctrinæ Evangelicæ insinuationi apud extraneos forte inservierit, id, in graviore deliberatione positum, ut heic in medio relinquimus; sic longe ab iis probandis absumus, qui religiosas quas-cumque, quantumvis doctas fraudes, qualium apud veteres qui per scripta supposititia & inferctas sacro codici falsarum lectionum formulas (o) rem Christianam juvare voluerunt, recentiori ævo industrii fabricatores fuere Jesuitæ, nedum privilegia immediatæ inspirationis Divinæ comminiscentes, pietati sic impia ratione succenturiatum eunt. Veritates simplici ignorantia obtentas, plusque obfuturas quam profuturas, cujusmodi in disciplinis præcipue naturalibus & vita communi occurrunt bene multæ, non fas esse detegere & in propatulum trahere, per se & dicta conspicuum est. In harum censum veniunt subtilium venenorum pyrophororumque, ceu Græci, quem vocant, ignis, indagationes; venirent etiam, si fieri possent, artium volandi &, nisi valde fallimur, viliores materias in aurum argentumque parvo sumtu transmutandi inventiones, quarum usus tanti non esset, ut eo pensarentur abusus & incom-

incommoda, quibus ansam suppeditarent. Sunt etiam nonnulla, cum in Philosophia delicatiora & a gustu communi aliena, tum in argumentis Theologicis subtilius insolentiusque a quibusdam disputata, quæ quominus, integumentis linguæ eruditorum evoluta, promiscue omnibus committantur, ea obstare videtur religio, quod fieri possit, ut ii, qui iudicium ab ægra voluntate suspensum habent, nec mentem a sensibus sevocare sciunt, ac proinde habiles non sunt ad verum & bonum ab eo quod secus est, in abstrusioribus præcipue rebus nexusque celantibus, discernendum, ejusmodi scitis, in se licet innocuis, abutantur, eaque ad vivendi licentiam & pietatis fastidium convertant. Quamvis etiam concederetur, dari quasdam doctrinas, neque illas commentitias aut nugatorias, quæ aut omnino, aut ex parte sine periculo in vulgus edi vix possent; non tamen hinc sequeretur non expedire, ut scientiæ populari tradantur sermone, neque opus est unum horum negare, ut alterum evincatur (*p*). Fieri & potest, ut certo tempore locoque noxia sit quorundam inventorum vel dogmatum, quamquam in se utilium, & casuum expositio, in opportunius igitur tempus differenda. Sic doctrina de æqualitate hominum naturali & spiritali, populo in seditionem instincto & jugi civilis impatienti instillata, ipsi ad extrema quævis patranda facem subdere posset. Huc pertinent secretiora reipublicæ cujusdam artificia in perficiendis & ornandis operibus manuariis, luxui & commoditati hominum solum interventibus, quæ cum exteris communicare in boni civis personam non certe cadit. Hinc quoque eorum, qui Ephemerides politicas condunt, ipsis bene notum munus est rerum gestarum veritatem interdum premere & dissimulare. In primis vero, cum ad civitatem feliciter gerendam maximi sit momenti, arcana, in quibus salus populi

puli vertitur, & immatura adhuc consilia, ex incerto rerum circumstantium eventu nutantia, quæ intempestive in quoslibet exonerata destinatis ad optatum exitum perducendis viam præcluderent, velut sacra Eleusinia, a communi luce interim secludi; ejusmodi veritatum publicatio non illicita modo est, verum etiam in eos, quorum opera facta fuerit, civiliter animadvertendi justissimam adfert causam (q). Denique in rebus privatis aliquammulta inveniuntur, quæ, licet veritati consentanea sint, tamen materiam scriptioni evulgandæ convenientem & concessam, ut quæ vel ab æquitatis & communis securitatis lege, vel a dignitate hominis & reverentia publici, cujus maxima habenda est ratio, remota sunt, non præbeant. Ut enim tum turpia & flagitiosa, de quibus paullo post dicetur, tum frivola, vel intus solum digna geri, quæ in scenam non promenda esse recte monet *Horatius* (r), tramittamus; in hoc genere versantur, quæ ad menda & vitia hominum occulta, absque cautionis in posterum vel damni resarciendi titulo, revelanda, eosque præter veniam magistratus in odium vel opprobium adducendos pertinerint. Nam frænorum pudoris, quo ceteroquin, si a religione discesseris, nihil efficacius est ad homines intra terminos honestatis continendos, invalidum est retinaculum scientis se famam perdere amplius non posse; & quæ est inhumanitas, vulnus, cui secreta cura medicinam facere potuisses, infamiae publicæ viro exacerbatum, insanabile reddere? Præterea jus civitatis fert, bonis suis, inter quæ sane existimatio haud extremum occupat locum, invitum privari non posse, nisi auctoritate principis, cui potestas puniendi competit. Unde etiam Legibus Romanis (s) a pœna non eximitur, qui ignominia etsi facta, quod probari potest, vere debita, at sententiam judicis legitimi prævertente edito scripto ali-

aliquem adsperserit. Et quamvis per sanctiones civiles vetitum non sit, veritatem alterius honori noxiam quomodo efferre; vetant tamen suarum cuique labium conscientia & caritas, quam in alios nobis ingeneravit natura, commendavit quoque revelatio, ne ad famam alicujus elevandam citra graves rationes hoc permisso utamur. Quousque, præterquam in casibus modo commemoratis, ad Oratorum, Poëtarum aliorumque Scriptorum partes pertineat veritatem velo subicere vel profus immutare, quoniam hæc præcepta ad societatem civilem, ad quam Reipublicæ litterariæ relationem heic considerare instituimus, non nisi e longinquo spectant, in parte sequente locus erit disquirendi commodior.

(g) *Romulum auspiciis, Numam constitutis sacris fundamenta jecisse Romanæ Civitatis*, ait CICERO *de Nat. Deor.* L. II. Gravia sunt quæ hanc in rem disputat POLYBIUS *L. VI. N. 54.*

(b) Erroris alicujus in Religione fovendi ratio perperam exinde arcesseretur, quod Apostoli promissiones sedium eximiarum duodecim, instar Phylarcharum apud Judæos, & vini novi potationis in Patris regno, quas illis dedit Christus, Ipsomet non ignorante, de regno aliquo terrestri accepisse videntur; vel quod Paulus, post abolitum licet Circumcisionis præceptum, Timotheum tamen circumcideret. Cum enim hæc sine gravissimis causis, ex singulari Dei beneplacito & circumstantiis temporum hominumque in ecclesia plantanda derivandis, non accidisse censenda sint; nostrum est evidentiam præceptorum Divinorum, qua doctrinas a verbo Dei dissonas constanter evitare monemur, pie sequi.

(i) Hi Spartæ olim furandi dexteritatem laudassent, Algeriæ hodie studium piraticæ commendarent. *Le grand talent d'un Ecrivain chez les peuples arrivés à ce declin des mœurs, qu'on appelle l'exquise politesse, est moins de dire la vérité que ce qui plaît aux hommes puissans, ait du SAULX in Præf. Gall. Vers. Satyrar. Juvenalis.*

(l) Tales an reapse dentur, nec satis scio, nec, si scio, dicere ausim. Quicquid autem hujus est, sufficiat fieri posse, ut persuasum habeant aliqui, se esse in casu quæstionis. Erat e. g. *Epicurus, cujus Philosophiam, etsi verissima esset, illudque præcipue, quod negat versari in rep. esse sapientis minime in vulgus propalari debere, judicat CICERO L. III. de Orat.*

(m) Auctor paradoxophilus *Tractatus des Droits du Genie p. 149* seqq. errores utiles rejicit propter duas, quas expendere juvat, causas. Una est, quod, cum Civitas sit ens morale, stabilis esse nequeat, nisi firmatis hominum opinionibus, quæ si falsæ fuerint, sperari non potest fore, ut tempus ferant. At non omnes opiniones in fundamentum reip. ingrediuntur, & quæ, malum, est ratio eo nomine bonum aliquod repudiandi, quod proprium nobis & perenne non sit? Alterius causæ loco contendit, quum veritas una sit & indivisibilis, quæ nisi multitudinem rerum, ad quas applicatur, multiplex non evadat, concessio eam aliquoties esse suscipiendam; impediri amplius non posse, quin ubique, qualiscumque fuerit, proferatur. Ponamus unam solum esse veritatem, quod de Deo, omnium rerum nexum planissime pervidente, non vero de creaturis intelligentia finita circumscriptis verum est; quoniam tamen publicatio applicationis ejusdem ad res quas-

quasdam factæ libera est, utique potest, &, ubi civitati noxia fuerit, debet impediri.

(n). LEIBNITIUS in *Præf. Codic. Jur. Gent. Diplom.*

(o). Cfr. J. D. MICHAELIS *Einl. in die Göttl. Schrift. des Neuen Bundes T. I. p. 124* seqq.

(p). Quod faciendum sibi putavit Nob. D. SCHÖNBERG in *Allm. Upfostr. Verket* p. 78.

(q). Cfr. *Edict. Reg. dat. d. 9. Dec. 1696 & Cancell. Ordn. Ai. 1720. §. 2. n. 8. & §. 41.*

(r). *Arte Poët. v. 182 & 183.*

(s). Vid. van LEUVEN in *Cens. forens. p. 778 & LUDOVICI Doctr. Pandect. p. 702.*

§. VIII.

Ceterum Veritatis jura, cum majori utilitate humana conspirantia, ut sapius usu venit, omnibus antiquiora esse debent respectibus. Præcipue cum apprime in vita salutiferum sit, quemadmodum virtuti ex laude calcar, ita vitii ex infamia frænum objici; ut litteratis, quibus nominis perennaturi decus vel dedecus præstare solis datum est, integrum relinquatur memoriam hominum, & inprimis principum (t), etjam majorum, ex vero repræsentatam ad posteros transmittere; ad securitatem publicam tanto pluris interest, quanto certius habemus deplorandum, leges & religionem, ut ut verissimam, parum valere posse ad eorum libidinem coercendam, qui illas eludere norunt, hanc aspernantur. Ne autem veritates invisas dicendo, vel utiles silendo, fortunæ fideive naufragium facere & caritatis vel obsequii socialis leges migrare necessum habeant; officium suum suamque securitatem inter se conciliandi

eam, si quid judicamus, optime inibunt rationem, ut ad Historias scribendas illum temporis cardinem potissimum conferant, quo & proprius res sunt, quam ut earum cognitio obscura sit & vetustate oblitterata, & ab iis remotiores, quam ut ab iisdem ingenue expromendis ulla periculi vel peccati religione possint detereri. Unde patet mortuos, maximeque hoc nomine odio ac gratiæ exemptos, jurisdictioni Historicorum præcipue subesse (u). Nec tamen nominatim vivos homines reprehendendi potestas numquam in eos potest cadere. Sed heic mensura libertatis, qua fruuntur, modo translationis tacitæ vel expressæ, quo in partem juris sui existimationem pravorum civium minuendi eos admiserunt principes, continetur. Hoc etiam magis in concessis habendum, vitia ac ineptias perstringere, personis, quibus adhærent, non notatis, eaque, pro re nata, vel armis seriæ veritatis debellare, vel salibus ridiculi, experientia & *Horatio* (x) testibus, læpe fortius ac melius acri & severa præceptione corruptelas morum depascentis, perspersa, deridenda propinare. Quod posterius dicendi genus cum Satyricum & Comicum appellari solet, cur Satyras & Comœdias conscribere & publicare illicitum sit, per se non esse patet. Præterea ut harum scriptor & gravis morum exactor, quatenus animorum morbis, ac præsertim peccatis, quæ legum civilium correctionem non patiuntur, medicinam facere & honesti atque decori modum proponere & commendare utriusque sit, in unum, eumque laudabilem, spectant exitum, ita quamdiu ab hoc scopo deflexerit neuter, neu id egerit, ut famam alicujus fauciet, aut improbitati & vitiis pabulum subministret, iniquum sane foret & absonum, propter methodorum, pro re nata juxta probabilium, quibus utuntur, discrimen, unum laude, alterum censura afficere. Qui vero morum men-
da

da exagitasse haud contentus, in ipsos quoque, quibus infunt, homines macronem acuit Satyricum, & quorum vitæ instituta ac consuetudines, quamlibet merito insectatur, eorum quoque nomina in orchestram profert, vel singularium notarum insignibus demonstrat personas; nisi quod in iis, qui longiori temporum locorumve intervallo a nobis distinentur, hanc veniam plerumque dare soleant mores, illius quidem.

In vitium libertas excidit & vim

Dignam lege regi.

Quam igitur extra vituperium, immo cum laude sunt Satyræ, erroribus & vitiis non hominibus infestæ, tam abhorrendi sunt, qui contraria se habent ratione, Libelli famosi (y), vetus scriptorum genus (z), novo nomine Pasquilli dicti. Neque dubium est, quin horum Auctores gravem mereantur pœnam, quam tamen, in iis præsertim, quæ se magis quam rempublicam tetigerint, sæpius condonare & petulantium hominum vobulas generoso contentu obterere a prudentia principis non erit alienum (a).

(t). Regem, ejusque sive vivi sive mortui facta vituperare licitum esse nemini, Lex fuit paullo post summam potestatem CAROLO XI. concessam ab Ordinibus Regni Sveciæ lata (v. *Decret. Comitiale A.* 1683. § 3.), eaque etjam testimonio esse potest, homines in utramque partem limitum esse nescios.

(u). *De Mortuis nihil nisi bene*, lex erat Solonis, cui rectius passim obrogant, quam absolutas tribuunt laudes PLUTARCHUS in *Vita Solonis* & Auctores *Historiæ Univ. Angl. T. IV. p. 385.* Adeone ser-

vire oportebit veritatem, ut non vivorum potentia solum, sed & defunctorum nominibus & umbris necessum habeat cedere? Quorsum sic utilitas Historiæ a veritate inseparabilis?

(x). *Satyrar. L. I. S. 10. v. 14. sq.*

(y). De limitibus Satyræ & Libelli famosi mirum quantum inter se discordant Viri docti. Multi, differentiam eorum prætereuntes, utraque scriptionis genera communiter in crimen vocant, ut BUDGEUS in *Theol. Mor. P. III. C. III. S. IV. §. 21. & P. I. C. I. S. VI. §. 22.* Verum & ille omnes qui consulto risum movent e rep. exterminandos esse censet, præeunte *Clemente Alexandrino, v. I. c. P. I. C. I. S. VI. §. 20.* Alii Scriptoribus Satyricis jus adjudicant, si jus dici debet licentia, nominatim homines redarguendi, ut BOILEAU in *Disc. de Sat.* POPE T. VIII *Oper. p. 241 seqq.* Veritatem chartas probrosas efficere posse, sunt qui ajant, sunt qui negent. Vide Auctores modo laudatos ad not.

(s) l. c. Qui utriusque positionis partibus ex instituto satisfacimus, non opus est, ut hujus hos heic controversiæ examine distringamus, alioquin etjam ad forum spectantis civile: cujus itidem est statuere, an scriptum, cui nomen suum apposuerit Auctor, possit esse famosum, quod affirmat STRUVIUS in *Verfafs. der Landübl. Recbt. p. 656,* negat vero cum aliis CARPZOVIUS in *Pract. rer. crim. P. II. Qu. 98. n. 24. seqq;* quem itidem vide, si tua intereat, disserentem l. c. n. 54. de quæstione, super qua etjam in diversa abiere Jcti, utrum Libelli famosi reus censendus sit, qui membra virilia, vel vulvas muliebres alicujus domui appinixerit.

(z). A Græcis & Romanis olim frequentata, nec apud
priscos

priscos Septentrionis nostri incolas inusitata fuere carmina famosa. Islandi legem tulerant, qua) in Haraldum Gormi filium, Daniæ Regem, pro quovis naso, vel homine in terris eorum existente, contumeliosæ componerentur cantiones; quod, facta Islandicæ navis ad oram Daniæ naufragio, merces ejus Dani diripuissent. Vid. *Heims Kringla T. I. p. 241.* Erat & priscis Scaldis carminis genus, quod *Bersoglium* (*Bersögils-Visor*) appellabatur, quo aliquem vitiorum suorum & discriminum ex hoc capite in ipsum redundantium libere & amice admonebant. Ejusmodi carminibus *Sigvaturus* Poëta Magnus Olavi filium, Regem Norvegiæ, castigavit, quibus ille commotus vitia sua correxit, tantumque civium amorem exinde sibi conciliavit, ut cognomentum Boni ipsi impositum sit. v. l. c. T. II. p. 21. seqq.

- (a). Quam optimi quique & prudentissimi principes malevolorum jacta in se opprobria adspersati sint & ultione sua inferiora judicaverint, passim in Historiis videre licet. Soleo, inquit MACROBIUS *Satur. 4. in Augusto magis mirari quos pertulit jocos, quam quos ipse protulit, quia major est patientie quam facundie laus.* Cfr. SVETONIUS in *Aug. c. 55.* Quæ consuetudo famosas scriptiones vocesque infra majestatis suæ fiduciam ponendi, maximorum Imperatorum exemplis confirmata, per Constitutionem Theodosii Magni, Codici Justiniano postmodum insertam, & dictitantem, *Si quis principi maledixerit ex levitate, contemnendum esse; si ex insania, miseratione dignum; si ab injuria, remittendum esse* (v. *Cod. cit. L. IX. Tit. VII*), legis auctoritatem sortita est. Neque pronum est dicere

gloriosiorne sit, an sapientior hæc magnanimitas principis, superiorem se esse frivolis maledictis significantis; indicat enim experientia, convicia spreta brevi ut plurimum exolescere, quæ quo molestius feruntur, quo severius expenduntur, hæc magis celebrari & crescere solent, veritate dolorem dedisse visa. Cfr. TACITI *Annal. IV. 34 & 35.* Exemplo sunt Cardinales *Richelius & Mazarinus*, ex quibus, quod ille nullis animadversionum generibus, hic callida contemptus simulatione confectus est, ut Scriptorum in se dicacitatem qua sifteret, qua auctoritate privaret. Vid. *Hist. du Regne de Louis XIV. par de LIMIERS T. II. P. II. p. 355.* Pari ratione *Cromwellius* non modo civili animo libellos contra se editos tulit, sed & Auctores eorum beneficiis sibi devinxit, ut commemorat *LETUS in Vita ejus T. II. p. 318 & 319.*

§. IX.

Ad causam nostram communiendam & majorem lucem ei foenerandam necesse subinde est errores oppositos confutare. Nam utut graves fuerint rationes secundum thesin aliquam allatæ, si pro antithesi æque gravia militarent argumenta, judicium de controversæ propositionis veritate vel falsitate suspendendum utique esset. At si ab una parte probationes solidæ sunt & ponderosæ, ab altera objectiones leves & ficulneæ, harum imbecillitatem illarum robur intendere, saltem manifestius reddere oportebit. Licitum igitur erit adversariorum veritatis doctrinas cum rationibus, quibus easdem superstruunt, exponere. Hoc quidem concesserint facile omnes; an autem has doctrinas & rationes semper

candide & sine distortionem percensere conveniat, de eo vero non æqua omnium sunt judicia. Putabat dudum *Chrysippus* (b), debere Philosophos, ad exemplar Causidicorum, villiora tantum adversæ partis argumenta integra exhibere, sed quæ animis lectorum auditorumve scrupulum poterant injicere occultare, vel decollata protrahere; quam opinionem etiamnum multi, si non dictis, ipso tamen opere confirmant. Sunt qui hoc præceptum ita limitent, id ut intra fori Theologici cancellos solum admittant, existimantes pietatis esse hæreticos quam nigerrimos rerumque imperitissimos repræsentare, quo tanto odiosiores contemptioresque, tanto etiam minus idonei ad alios pervertendos reddantur. Fatemur non dissimulandum esse malum erroris, quin potius vividis coloribus ante oculos ponendum, quo ab eo cavere sibi discat pars sanior, & alterius quotquot rationibus plus quam opinionibus tribuerint ad frugem bonam redeant; at enim non soluti sumus obligatione lædendi neminem, etiam si vel Jovem lapidem credat. Contra, uti divine a Christo traditum est, quæ nobis ab aliis fieri volumus, eadem & illis præstare ne detrectemus. Proinde in doctrinis & rationibus adversariorum exponendis abstinendum quidem est ab exaggerationibus, quæ offendiculo esse, & repetitionibus eorum, quæ sine irreverentia in Deum vel Principem vix adduci possent; nihil tamen temere & ultra quam permittit veritas illis detrahendum esse, vel odio in sensum sinistram deflectendum, non solum justitia a nobis postulat, verum etiam prudentia. Nam præterquam quod facienda non sunt mala, ut inde eveniant bona, nec finis actionem materialiter turpem honestam reddit; verendum est, ne qui in rem introspexerint, a deprehensio fidei nostræ deliquio de causæ, quam defendimus, ratione æstiment, atque sic ad errorem, quem

majo-

majori zelo quam judicio confutatum ivimus, perducantur alii, alii in eodem confirmentur. Ceterum paulo excusabilius est hoc vitium, quam eorum, qui, dum bonam causam agere videri volunt, post hæc carecta latitantes, objectiones quam possunt speciosissimas usquequaque aucupantur, quibus vel nullas, vel debiles & admodum imperfectas addunt responsiones. Solet hæc esse consuetudo eorum, qui, quas aperto Marte oppugnare non sustinent, veritates cuniculis subruere student. Nec est quod materiæ difficultatem obtendat aliquis, culpam, qua carere poterat, deprecatus; neque enim a tonorum difficultate veniam meretur cantor, sponte sua aures hominum stridulæ vocis ictibus obtundens. Dispar ratio est eorum, qui argumenta imbecillia & absurda, quæ ipsam veritatem in contemptum & ludibrium dare possent, licet communi semidoctorum usu comprobata, rejiciunt. Hi enim, præsertim si in rejectorum locum aptiora substituunt, vel imperfecta suppleunt, adeo culpandi non sunt, ut optime potius de veritate meriti sint censendi.

(b). V. BAELII *Lex. Hist. Crit.* sub voc. *Chrysippus*, not. (g).

§. X.

Extra ea, quæ licent, scripta etiam morum puritati quovis modo noxia, utpote veræ Religioni & Societati humanæ pariter repugnantia, ponenda sunt. Sunt hæc ea, quorum auctores, nequitia vel propriæ indulgentiæ, vel alienæ blandiendi gratia, vitia virtutibus confundunt, hasque ut absonas & ridiculas repræsentant, illa

illa speciosis adornant nominibus, vel ita cerussa miniove incrustant, ut nigror eorum naturalis, nisi perspicacioribus, sub oculos minus cadat. Huc spectant obfcenitates & verborum & doctrinarum, in quibus quanto majorem quis ostenderit sagacitatem, tanto dignior est qui ab omnibus, in quibus naturalem pudoris ac verecundiæ sensum non obliteravit prava consuetudo, contemnatur. Vix autem alibi se licentia pluribus argumentorum simulacris & a suffragiorum omnis ævi multitudine confidentius tueri solet, quam hac in parte. Quosdam ad auctoritatem sacri Codicis, impudiciæ exempla quoque continentis, provocare haud pudet (c). Nonnulli ad Cynicorum & Stoicorum opinionem, quæ re foeda haud sunt nominibus flagitiosa esse negantium, confugiunt (d). Verum honeste & caute turpitudines indices, ut in sacris sit litteris, an easdem petulanter verbisque prætextatis expromas, vel jocando demulceas, nimium quantum interest: illud vitio caret, & nimis sæpe necesse est, hoc nefarium est, sive prose fiat, sive ligate. Sane & ex diversis loquendi formulis, quibus res quædam, nullius licet per se turpitudinis compotes, exprimi possunt, unæ impurarum cogitationum semina in animos dispergunt, & pubis, ad vitia flecti cereæ, pudorem, quasi custodem conservandæ virtutis vitæque integritatis a natura datum, frangunt; aliæ honestæ curiositati sufficientem rerum notitiam absque scandalo modestiæ exhibent. Postulat igitur ratio, ut illas declinemus, his utamur. Plurimi (e) se aliorum exemplis purgare student. Sed male præeuntes male aliquis sequatur. Sunt tamen in hoc genere multa, utut hirsuta, quorum mores & gustus hominum corrupti gratiam facere soleant, quam vero iniisse nemo cupiet, cui incoctum est honesto pectus; quædam forte, liberiora quidem illa, sed cum

cum

cum ingenium solum morentur, nec in cor penetrent, aut voluntatem inflectant, quoniam in iis non res sed dictionis acumen lectorem afficit, ut pudicitiae & honestati nihil fraudis & periculi adferunt, ita mitioris capacia censuræ. Idem dici non potest de scriptis hujus commatis, in quibus ipsa res, licet gratia & festivitate orationis destituta, mentem detinet, ut in Fabulis Romanensibus plerumque usu solet venire.

(c). Ex gr. Phil. BEROALDUS in *Orat. habita in principio enarrationis Propertii*, Leon. ARETINUS de *Studiis & Litteris c. VIII.* & Corn. AGRIPPA de *Vanit. Scient. c. LXIV*: quibus calculum suum adjecit Auctor *Dissert. de Latinit. e Scholis Christ. non exterminanda, habitæ Ups. A. 1752. § VI.*

(d). Vid. CICERO de *Off. L. I. c. 35.* Ejusdemque *Epist. ad Fam. L. IX. ep. 22.*

(e). Ut MARTIALIS in *Præf. Lib. I.* OVIDIUS *L. II. Trist. PLINIUS L. V. ep. 3. & L. IV. ep. 14.* J. B. ROUSSEAU in *Præf. T. I. Opp. diversor.*